

УДК 37.036.746.3

Наталія Мамчур

**МАЙСТЕР-КЛАС «НАРОДНИЙ ДЕКОРАТИВНИЙ РОЗПИС»
У СИСТЕМІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ**

Серед основних пріоритетів «Національної доктрини розвитку освіти в Україні» [5] визначено принцип органічного зв'язку освіти з історією, культурою, народними звичаями і традиціями українців. Тому необхідна активна науково-дослідницька робота в галузі традиційно-побутової культури, яка сприятиме вдосконаленню освіти, допоможе знайти шляхи і засоби реалізації новітніх концепцій навчально-виховного процесу.

Сьогодні в навчальних закладах України все більше уваги приділяється пошукам перспективних підходів до гуманізації та гуманітаризації освіти, стимулюванню пізнавальної активності особистості, накопиченню досвіду її творчої діяльності. У реалізації цього надзвичайно складного процесу велику роль відіграє народне мистецтво, яке допомагає людині глибше пізнати себе, свій внутрішній світ, спонукає до самовдосконалення.

На важливості народного декоративно-прикладного мистецтва як засобу естетичного виховання наголошували вчені Є. Антонович, М. Каган, Н. Калашник, Л. Масол, Г. Мельник, Н. Ничкало, Л. Савченко, Б. Тимків, В. Титаренко та ін. У концепціях науковців зазначається, що витвори народного декоративно-прикладного мистецтва розкривають безмежне поле креативності та мудрості народу і збагачують внутрішній емоційно-почуттєвий світ особистості.

Розвиток творчого потенціалу людини трактується сьогодні як головне завдання вищої школи. Виховання конкурентноспроможної особистості потребує глибокого вивчення та активного використання багатой культурної спадщини нашого народу в навчально-виховному процесі. Одне з провідних місць у процесі естетичного виховання студентської молоді повинні займати майстер-класи, які мають значні потенційні можливості для створення умов, максимально наближених до народної творчості.

Дана стаття на меті має висвітлити з позиції сьогодення проблему теоретико-методичного обґрунтування педагогічної форми організації навчального процесу як майстер-клас, зокрема представити програму майстер-класу «Український народний розпис» та підкреслити значущість даного виду діяльності в системі естетичного виховання студентської молоді.

Більшість науковців переконливо доводять, що ефективною формою десимінації передового перспективного педагогічного досвіду, тобто його узагальнення, поширення і передачі, розвитку педагогічної майстерності

вчителя є майстер-клас. Ефективність його впливу на розвиток професійних якостей майбутнього вчителя доводять І. Зязюн, О. Коберник, І. Колесникова, В. Сидоренко, Н. Сивачук, О. Титова та ін.

Нині в педагогічній науці виникає потреба уточнення сутності визначення дефініції «майстер-клас», так як це поняття на сьогодні в суспільстві трактується як короткочасна демонстрація рівня майстерності.

Поняття «майстер-клас» має кілька виявів у сучасній теорії виховання та педагогічній практиці. Майстер-клас – (від англійського *master-class: master* – кращий в якій-небудь області; *class* – заняття, урок) – сучасна форма проведення навчального тренінгу-семінару для відпрацювання практичних навичок за різними методиками і технологіями з метою підвищення професійного рівня та обміну передовим досвідом учасників, розширення кругозору та залучення до новітніх галузей знання [3]. У нашому дослідженні – це, в першу чергу, ефективна форма позааудиторної роботи, відкрита педагогічна система, що дозволяє демонструвати нові можливості педагогіки та показує способи подолання консерватизму і рутини.

З цієї точки зору майстер-клас відрізняється від інших форм презентації досвіду тим, що у процесі його проведення відбувається безпосереднє обговорення запропонованого методичного продукту і пошук творчого вирішення педагогічної проблеми як з боку учасників майстер-класу, так і з боку Майстра (під Майстром ми розуміємо педагога, що проводить майстер-клас).

Майстер-клас є головним засобом передачі концептуальної нової ідеї своєї (авторської) педагогічної системи. Викладач як професіонал упродовж ряду років виробляє індивідуальну (авторську) методичну систему, що включає цілепокладання, проектування, використання послідовності ряду відомих дидактичних та виховних методик, уроків, заходів, власних «ноу-хау», враховує реальні умови роботи з різними категоріями учасників майстер-класу. Така форма роботи є ефективною для передачі знань і умінь, обміну досвідом навчання та виховання, центральною ланкою якої є демонстрація оригінальних методів освоєння певного змісту за активної ролі всіх учасників заняття. Основою майстер-класу є «практичні» дії показу і демонстрації творчого вирішення певного пізнавального та проблемного педагогічного завдання.

В сучасному освітньому процесі майстер-клас все частіше використовується як ефективна форма організації навчання та виховання. Основні завдання майстер-класу в навчально-виховному процесі вищого педагогічного закладу передбачають викладання студенту основ професійного ставлення до обраної спеціальності; оволодіння професійною термінологією тієї чи іншої науки (наприклад, мистецтвознавчої, літературознавчої, мовознавчої і т.д.); формуванню творчих вмінь і навичок.

У широкому значенні метою педагогічного майстер-класу є

інтелектуальне та естетичне виховання. У вузькому – розвиток у ході майстер-класу здібності учасника самостійно та нестандартно мислити та діяти. Така діяльність є ефективною для передачі знань і умінь, обміну досвідом навчання та виховання, центральною ланкою якої є демонстрація оригінальних методів освоєння певного змісту за активної ролі всіх учасників заняття. Основою майстер-класу є «практичні» дії показу і демонстрації творчого вирішення певного пізнавального та проблемного педагогічного завдання.

Пропонуємо характерні особливості майстер-класу, а саме:

1. Метод самостійної роботи в малих групах, що дозволяє провести обмін думками.
2. Створення умов для включення всіх в активну діяльність.
3. Постановка проблемного завдання і рішення його через програвання різних ситуацій.
4. Прийоми, що розкривають творчий потенціал як Майстра, так і учасників майстер-класу.
5. Форми, методи і технології роботи пропонувалися, а не нав'язувалися учасникам.
6. Надання можливості кожному учаснику критично поставитися до пропонованого завдання.
7. Процес пізнання є набагато важливішим, ціннішим, ніж самі знання.
8. Особистісно-орієнтований підхід (співпраця, співтворчість, спільний пошук).

Отже, майстер-клас має значні потенції щодо оволодіння учасниками новими творчими способами вирішення педагогічної проблеми у формуванні мотивації до самонавчання, самовдосконалення, саморозвитку.

З погляду на теоретико-методичний підхід в організації сучасного навчального процесу пропонуємо орієнтовну програму майстер-класу «Український народний розпис» для студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Пояснювальна записка

Мистецтво народного декоративного розпису розкриває безмежний світ мудрості народу, втілює його талант, розуміння добра і краси. Український декоративний розпис набув широкого визнання в усьому світі. У його предковічних образах, зручних утилітарних формах і динамічних мотивах орнаменту містяться символи втаємниченої, чарівної природи, складні перипетії нашої історії, особливості побуту, доброта і щедрість українського народу. В символах декоративного розпису, як і в народному мистецтві загалом, закодована правічна культура, віра, надія і любов його народу до оточуючого світу.

Народний декоративний розпис – джерело самобутності української культури, національні коди формотворення, кольоробачення, що

складають світоглядні та естетичні засади традиційного мистецтва. У них талант черпає сили і вміння.

Більшість орнаментів різних видів українського декоративного мистецтва, зокрема розписи, які збереглися до нашого часу, мають дуже давнє походження. Це знаки спілкування наших пращурів із Природою, Всесвітом, із тим Духовним началом, що є початком усього та керує всім.

Витвори українського декоративного розпису є одним із основних засобів естетичного виховання людей різного віку. Вони сприяють формуванню художніх смаків, навчають бачити й розуміти прекрасне в оточуючому нас світі, в мистецтві та сучасному житті.

Програма майстер-класу «Народний декоративний розпис» розрахована на студентську молодь, прищеплює вміння адекватно сприймати мистецькі цінності народного декоративного розпису, сприяє вихованню естетичних смаків (Таблиця 1).

Таблиця 1

Тематичний план

№	Тема занять майстер-класу	Кількість годин		
		усього	теоретичні	практичні
1.	Вступне заняття	2	2	
2.	З історії виникнення декоративних розписів	2	2	
3.	Особливості декоративних розписів України	2	2	
4.	Символіка українського декоративного розпису	2	2	
5.	Дерево життя (вазон) – наскрізний мотив настінних розписів України	2	2	
6.	Основні схеми побудови «вазонів»	4		4
7.	Варіанти основи «вазонів»	4		4
8.	Варіанти завершення «вазонів»	4		4
9.	Найбільш поширені елементи декоративних розписів	6	2	4
10.	Найважливіші метафори-символи візерунків декоративного розпису	6	2	4
11.	Зразки декоративних розписів та аплікацій за мотивами настінних розписів Уманщини	12	2	10
12.	Творчий звіт учасників майстер-класу. Підведення підсумків	2		2
Разом		48	16	32

Питання для обговорення

1. Образне зображення світу у творчості Марії Приймаченко.
2. Народний розпис Ірини і Софії Гоменюк.
3. Дивовижний світ квітів Катерини Білокур.

4. Зозуля і калина у творах народної художниці Тетяни Пати.
5. Життя і творчість Макара Мухи.
6. Дивосвіт краси і любові у творах Олени Поліщук.
7. «Одомашнений» настінний розпис.
8. Фольклорні образи народного розпису.

Тематика творчих робіт

1. Розмалюємо світлицю.
2. Роде мій красний.
3. Два півники заспівали – ранок віщували.
4. Побажаємо дорідного врожаю.
5. Лада сонцесяйна.
6. Голуб і голубка на квіти сідали – родині щастя і злагоди бажали.
7. Весільне гільце.
8. Ой прийшла весна, ой прийшла красна.
9. Правічне Дерево Життя (Дерево Знань, Щасливе дерево, Дерево роду).

Зміст програми

Тема 1. Вступне заняття. Зміст роботи майстер-класу «Народний декоративний розпис». Декоративний розпис як вид народного мистецтва. Його значення в освітньо-педагогічній діяльності. Функції народного декоративного розпису. Матеріали та обладнання для декоративного розпису.

Тема 2. З історії виникнення декоративних розписів. Значення декоративних розписів у культурній спадщині України. Дослідники народного розпису. Походження орнаменту, його розвиток та еволюція.

Тема 3. Особливості декоративних розписів України. Порівняльний аналіз декоративного розпису етнографічних зон України. Регіональні центри декоративного розпису. Особливості колориту.

Тема 4. Символіка українського декоративного розпису. Етимологія поняття «кальовки», «малювальниці». Відображення міфологічного змісту у народному розписі: рослинна символіка, зооморфна, антропоморфна та символіка язичницьких образів і чисел.

Тема 5. Вазонка – наскрізний мотив настінних розписів України. Стінний розпис Уманщини у дослідженнях К. Кржемінського, М. Горбачевського та О. Найдена. Трансформація Світового Дерева у декоративному розписі.

Тема 6. Основні схеми побудови «вазонів». Стилізація рисунків декоративного розпису. Кольори та їх сполучення. Контраст. Фон та його вплив на колористичну гаму. Композиція.

Практична робота. Побудова на папері стилізованих схем побудови вазонів. Практичний тренінг. Вироблення умінь і навичок малювання схеми побудови вазонів. Моделювання власних схем побудови вазонів.

Тема 7. Варіанти основи «вазонів». Художні особливості основ

«вазонів». Символічне значення основи «вазона».

Практична робота. Побудова на папері різновидів основи вазонів. Практичний тренінг. Вироблення умінь і навичок малювання традиційних основ вазонів. Моделювання власних основ «вазонів».

Тема 8. Варіанти завершення «вазонів».

Практична робота. Побудова на папері різновидів завершення вазонів. Практичний тренінг. Вироблення умінь і навичок малювання традиційних завершень вазонів. Моделювання власних схем побудови завершення «вазонів».

Тема 9. Найбільш поширені елементи декоративних розписів.

Практична робота. Практичний тренінг малювання декоративних символів «мазок», «вусики», «бутон», «цяточки», «хмелики», «сердечко», «сосонка», «повна рожа», «неповна рожа», «колоски», «дубові листочки», «сосонка з вертунами», «ягідки». Вироблення умінь і навичок малювання варіантів різних квітів.

10. Найважливіші метафори-символи візерунків декоративного розпису. Прахи над вікном – фольклорний образ ранкового пробудження. Солярні знаки – обереги від лихого. Мости – шлюбні символи. Драбина – фольклорний образ небесної драбини.

Практична робота. Практичний тренінг малювання метафор-символів. Моделювання власних ескізів візерунків декоративного розпису за конкретним призначенням.

11. Зразки декоративних розписів та аплікацій за мотивами настінних розписів Уманщини.

Практична робота. Підготовка основи. Добір фарби. Самостійна робота над створенням панно технікою народного декоративного розпису.

12. Творчий звіт учасників майстер-класу. Оформлення виставки творчих робіт. Підведення підсумків.

Прогнозований результат

Студенти мають знати: історичні витоки та розвиток декоративних розписів; особливості декоративних розписів України; функції декоративного розпису; зміст символіки українського декоративного розпису; композицію Дерева Життя (мальованої вазонки) України; основні схеми побудови «вазонів»; варіанти основи «вазонів»; варіанти завершення «вазонів»; особливості елементів декоративних розписів Уманщини; метафори-символи візерунків декоративного розпису; зразки декоративних розписів та аплікацій за мотивами настінних розписів Уманщини.

Студенти мають уміти: розпізнавати символіку та призначення декоративних розписів; висловлювати свої враження; усвідомлювати цінність декоративного розпису в інтер'єрі приміщення; «читати» мальовки; майстерно володіти прийомами декоративного розпису; вміло підбирати кольори; застосовувати отримані знання в педагогічній діяльності та в побуті; створювати власноруч творчі роботи; брати участь у

роботі майстер-класів із даної галузі та у виставках творчих робіт.

Отже, майстер-класи з народного декоративно-прикладного мистецтва у вищих навчальних закладах сприятимуть вирішенню важливих завдань у сфері естетичного виховання. Звичайно, естетичні уявлення нині ускладнюються, потерпають змін, але звернення до їх витоків (на прикладі народного мистецтва) може служити, свого роду, камертоном для педагога.

З вищесказаного можна зробити висновок, що у педагогічній практиці майстер-клас має значні потенції у формуванні мотивації до самонавчання, самовдосконалення, саморозвитку студентської молоді.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження полягають у впровадженні майстер-класів народознавчого спрямування в навчально-виховний процес педагогічних закладів на засадах локальних та регіональних традицій побутування народного мистецтва. Адже набуті знання і вміння давнього ремесла досить вагомі для освітньо-культурного рівня майбутнього вчителя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність – технологія педагогічної дії / Іван Андрійович Зязюн / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до педагогічної дії», 20–21 травня 2011р., м. Житомир. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – С. 6–12.
2. Колесникова І. А. Педагогическая психология : уч. пособ. для студ. высш. учеб. завед. / Ирина Аполлоновна Колесникова, Елена Владимировна Титова. – М. : Академия, 2005. – 256 с.
3. Мастер-класс [Электронный ресурс] / Режим доступа : <http://wiki-sibiriada.ru/index.php/>
4. Мижериков В. А. Введение в педагогическую деятельность : уч. пособ. для студ. пед. уч. заведений / Василий Андреевич Мижериков, Татьяна Анатольевна Юзефовичус. – М. : Педагогическое общество России, 2005. – 352 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти України // Освіта України. – 2002. – 23 квітня.
6. Поліщук О. В. Використання зразків декоративного мистецтва Черкащини в образотворчій діяльності дітей 5–9 років / Олена Поліщук. – Умань : СПД Жовтий, 2009. – 94 с.